Олена Смук

«О, Боже, про одне тебе благаю: хоча б не було війни...»

(Дж. Голсуорсі «Долина тіней»)

Тернопільський національний
педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка

Розглядається вплив всесвітньовідомого англійського письменника, літератора, лауреата Нобелівської премії Джона Голсуорсі на миротворчий рух. Аналізується не лише його антивоєнна творчість, але й благодійницька та миротворча діяльність.

Минуло 100 років з часу написання англійським письменником, поетом, драматургом Джоном Голсуорсі всесвітньо відомого роману «Власник», який започатковує знамениту трилогію «Сага про Форсайтів», за яку він отримав у 1932 р. Нобелівську премію.

І хоч Голсуорсі — лауреат Нобелівської премії з літератури, проте він дуже багато зробив для утвердження тих ідеалів, за які Нобелівський комітет присуджує премію Миру. Джон Голсуорсі народився 14 серпня 1867 р. в містечку Куме графства Суррей у

заможній родині юриста. Після закінчення коледжу навчався в Оксфордському університеті. В 1890 році став адвокатом, проте так і не приступив до юридичної практики. Він захоплюється літературою, багато читає і подорожує не лише Англією, але й багатьма країнами світу.

Під час навколосвітньої мандрівки в 1892 р. Голсуорсі знайомиться з відомим англійським письменником, літературознавцем і видавцем Джозефом Конрадом, з яким зав'язалась міцна дружба на все життя, що в значній мірі вплинуло і на вибір його подальшого творчого шляху [1, с. 298] .

В 1895 р. Голсуорсі остаточно вирішує зайнятися літературною творчістю і вже через два роки випускає свою першу книжку – «Під чотирма вітрами».

Щоб стати літератором, молодому Голсуорсі довелося подолати опір не лише своєї сім'ї і свого соціального середовища, а й у самому собі подолати англійського буржуа. Адже він був продуктом цього ж буржуазного середовища, яке так майстерно охарактеризував у «Сазі про Форсайтів».

Молодий Голсуорсі обрав собі, на погляд родини й середовища, досить сумнівний шлях літературної творчості. Більше того, він став критиком свого класу, його моралі, життєвих принципів. А це в його середовищі вважалось божевіллям.

Великий вплив на молодого Голсуорсі, за його ж твердженнями, справили твори російського письменника Івана Тургенєва, який для нього був «найвищим літературним зразком» [2, с. 7]. Майбутнього англійського романіста приваблювали у творах Тургенєва сміливий потяг до правди, людяність, неперевершена простота художньої майстерності.

До речі, можна образно сказати, що через Тургенєва, Дж. Голсуорсі був дотично пов'язаний з Україною. Тургенєв Іван Сергійович (1818-1883), хоч був росіянином, жив в Росії і у Франції, проте з інтересом і симпатією ставився до українського народу і його

літератури. Підтримував дружні стосунки з Т.Г.Шевченком (клопотався про посмертну публікацію його творів за кордоном, брав участь у визволенні з кріпацтва родичів поета); Марком Вовчком (переклав російською мовою її оповідання і надрукував їх у 1859 р. з своєю передмовою), написав «Спомини про Шевченка» (1875). Зустрічався в Петербурзі з діячами української культури (М. Костомаровим, В. Білозерським, Т. Шевченком, Д. Мордовцем та ін.) [3, с. 18].

В 1896 р. Голсуорсі видає свій перший роман — «Джослін», в 1904 р. — п'яту книгу «Острів фарисеїв». 23 березня 1906 р. вперше вийшов у світ у видавництві «Хейнеман» його роман «Власник», який започатковує знамениту трилогію «Сага про Форсайтів». Він приніс Голсуорсі репутацію серйозного письменника, став найвідомішим його твором.

В цьому ж 1906 р. Голсуорсі дебютував п'єсою «Срібна шкатулка», після чого одержав визнання і як драматург. Згодом виходять найпопулярніші його п'єси «Боротьба», «Правосуддя» і «Справедливість», в яких драматург порушує гостросюжетні соціальні проблеми, а остання п'єса навіть спричинила тюремну реформу.

Характерною особливістю його творів була любов до життя і віра в людину, повага до інших народів, їхньої культури і національних традицій. Борючись своїми творами за ці ідеали, видатний майстер критичного реалізму протистояв ідеології попередників фашизму — Фрідріхові Ніцше, Освальдові Шпенглеру, Габріеле д'Аннунціо.

У п'єсі «Натовп», написаній на початку 1914 року він різко викриває бездушну довіру міщанства до облудної ура-патріотичної пропаганди, що її вели ідеологи реваншизму з метою підготовки загарбницької війни.

З початком Першої світової війни Голсуорсі записав у своєму щоденнику: «Я ненавиджу і відчуваю огиду до будь-якої війни, я ставлюсь до неї з презирством. Думка про те, що щодня будуть

здійснюватись мільйони актів звірств і насильства, розриває мені душу... Написав декілька слів про мир, але не буду їх нікуди посилати. Який сенс шептати під час урагану» [4, с. 207].

В перші тижні війни Голсуорсі написав нарис «Роздуми про війну», де він в розгубленості від неможливості зупинити світове побоїще зауважує: «Це велика поразка всіх утопістів, мрійників, поетів, філософів, гуманістів, борців за мир...» [4, с. 208].

Така людина як Голсуорсі, наділена гострим відчуттям співчуття до ближнього, не могла не впасти у відчай при думці про неминучість людських страждань і руйнувань під час війни, який посилювався усвідомленням власного безсилля, щоб їй протистояти.

Проте на пропозицію Анрі Барбюса приєднатися до антивоєнної літературної групи «Кларте» відповів відмовою, тому що вважав, що мистецтво не повинно брати на себе ніяких політичних зобов'язань [1, с. 123].

В політичній сфері він не займав визначеної позиції: «Я не належу ні до однієї з політичних партій — ні до торі, ні до лібералів, ні до соціалістів — і прагну бути вільним у своїх міркуваннях» [8, с. 25-26].

Д. Голсуорсі постійно мучило сумління, він не знав як полегшити людські страждання, спричинені війною, ніби сам був винуватий у цьому. «Страшно заглянути у власну душу, — писав він. — Я все роздумую про те, в чому полягає мій обов'язок...» [1, с. 208].

Як великий гуманіст, для якого завжди на першому місці стояла турбота про ближнього, про долю людства, щоб хоч трохи полегшити страждання інвалідів, біженців..., він вирішує усі кошти, зароблені літературною працею, віддати на благодійні цілі у фонд допомоги жертвам війни. У щоденнику письменника-нобеліста ми знаходимо такі записи: «Відправив 250 фунтів в різні воєнні фонди. Загальна сума витрат складає тепер 1250 фунтів: 400 фунтів — на польові шпиталі, 300 — допомога бельгійцям, 250 — на сигарети, 200 — принцу Уельському... 50 — пожертви дрібним комітетам» [1, с. 209].

Але цього йому здається замало і він вирішує їхати з дружиною у Францію працювати на громадських засадах у шпиталі Дороті Олхасен для поранених вояків: Джон — масажистом, Ада — санітаркою. Для цього проходить курси масажистів і відправляється на континент. Три місяці без жодного вихідного дня працював у госпіталі інвалідів. «Мій масаж, як не дивно, очевидно йде на користь, — писав Джон своїй сестрі Мейбл Рейнолдс. — В день я працюю з десятком пацієнтів, витрачаючи на це п'ять годин, згодом близько півгодини займаюся з кількома хворими гімнастикою за системою Мюлера, а також допомагаю хворим, прислужуючи за столом під час обіду» [1, с. 222].

Робота в шпиталі викликала в нього постійну зацікавленість і турботу про інвалідів війни, до їх майбутнього, їх можливості отримати нові професії, щоб вони змогли адаптуватися до нового життя з своїми вадами, щоб могли відчувати себе повноцінними громадянами суспільства. Голсуорсі з тривогою роздумує: «Що чекає інвалідів війни після шпиталю? Чи зможуть вони пристосуватися в післявоєнному житті , чи існує небезпека, що країна, якій вони служили, забуде про них одразу ж, як тільки наступить мир?» [1, с. 224].

Як актуально звучать ці слова сьогодні і для нашої незалежної України! Адже й у нас розв'язані далеко не усі проблеми ветеранів війни, інвалідів-афганців, інших миротворців, тих кого скорочують з військової служби. Чи багато є у нас меценатів, які б щось зробили для полегшення їх долі?!

В 1916 р. Голсуорсі передає Червоному Хресту свій фамільний будинок на Кембрідж-гейт, 8, в якому згодом було відкрито клуб інвалідів війни під назвою «Кіченф Хауз» [4: 232] та у фонд цього клубу 400 фунтів стерлінгів, а також редагує журнал для інвалідів «Повернення до життя» [1: 219]. Як відомий меценат, Голсуорсі і після війни витрачав не менше половини власних коштів на добродійність, активно виступав за соціальні реформи, агітував за

перегляд закону про цензуру, розлучення, мінімальну зарплату, виборчі права жінок. Уже будучи смертельно хворим (страждав від пухлини мозку) письменник розпорядився, щоб Нобелівську премію, присуджену йому у 1932 році «за високу майстерність оповідача, вершиною чого є «Сага про Форсайтів», було передано ПЕН-клубу — міжнародній письменницькій організації, яка була заснована Голсуорсі ще у 1921 р.

Помер всесвітньо відомий письменник-гуманіст, автор 20 романів, 27 п'єс, 135 новел, 3 віршованих збірок і 5 збірок есе 31 січня 1933 р. і відповідно до заповіту, його прах було розвіяно в горах біля Бері, які він дуже любив.

Минають роки, десятиліття, уже й 100 років минуло з виповнилось з дня виходу у світ першої частини трилогії Голсуорсі «Сага про Форсайтів» — «Власник», але вона досі не застаріла. Адже справді видатні літературні твори, які входять в золотий фонд «Нобеліани», ніколи не старіють. Вони не втрачають своєї цінності і як документи свого часу, і як високі надбання художнього людинознавства.

Література

1. *Дюпре К. Джон Голсуорси. Биография / К. Дюпре. -М.: Радуга.- 1986.- 312 с.*
2. *Ільчевський Анатолій. Передмова / Джон Голсуорсі. Сага про Форсайтів. Трилогія / Анатолій Ільчевський.-К: Вища школа.-1982.- 879 с.*
3. *Тургенєв І.С. Оповідання і повісті // Передмова / І.С. Тургенєв. — К.: Дер.літ.України. 1979.-395 с.*
4. *Голсуорси Д. Размышления о войне. Вступ. ст., предисловие Д. Жактиевой / Д. Голсуорсі // Собр. соч., взт. М.: Правда, 1962.*
5. *Голсуорсі Д. Сага про Форсайтів. Трилогія/ Д. Голсуорсі.- К.: Вища школа.-1982. — 879 с.*
6. *Лауреати Нобелівської премії 1901-2001: Енциклопедичний довідник. Ювілейний випуск. Джон Голсуорсі.-К.: Наука.-768 с.*

7. *Томчані В.І. Лауреати Нобелівської премії з літератури// Обдарована дитина/ В.І. Томчані.-2003, № 5. — с.124.*
8. *Шпиталь А. Джон Голсуорсі/ А. Шпиталь, Л. Шкляр. Нобелівські лауреати з літератури. -К.: Зарубіжна література, 1997.-68 с.*